

Yılmaz, Z. (2023). Atatürk ve Almanya. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (11), 353-356.

Kitap İncelemesi

Makale Geliş Tarihi: 10.07.2023

Makale Kabul Tarihi: 10.08.2023

**CELALETTİN YAVUZ, ATATÜRK VE ALMANYA, ANKARA:
BERİKAN YAYINEVİ, 2010, 422 sayfa.**

Zeynep YILMAZ*

Devletler, güç kazanmak ve varlıklarını devam ettirebilmek amacı ile aktif bir dış politika izlemek zorundadır. Bu zorundalık, kimi zaman devletler arasında ittifakla sonuçlanırken, kimi zaman devletlerin çatışması ile sonuçlanmıştır. *Atatürk ve Almanya* kitabında, genel hatları ile Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti devletlerinin tarihsel süreçte Almanya ile kurmuş olduğu ittifak ilişkilerinden bahsedilmektedir. 2010 yılında yayımlanan eser, toplamda 422 sayfa ve dört ana bölümden oluşmaktadır.

Kitabın yazarı Celalettin Yavuz, Giriş kısmında Osmanlı Devleti askeriyesindeki Almanya katkıları, Atatürk'ün bir Osmanlı subayı iken Alman askerlerle kurduğu temaslar ve Birinci Dünya Savaşı sonrası verilen Millî Mücadele ile yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin Almanya temaslarından birkaç cümleyle bahsederek konunun önemine vurgu yapmıştır. Ardından, kitabın içeriği hakkında genel bir bilgilendirme yapmış ve kitabı tanıtmıştır. Giriş kısmının sonunda, Atatürk'ün Almanlara bakış açısına dair bir portre çizmenin zor olduğundan bahsedilerek, zamanın ruhuna göre hareket edildiği vurgulanmıştır.

Eserin birinci bölümünde, Osmanlı Devleti döneminde Türk-Alman ilişkilerinin başlangıcı; ikinci bölümünde Osmanlı Kuvvetlerinde Alman Etkisi, üçüncü bölümünde Birinci Dünya Savaşı yıllarında Mustafa Kemal ve Almanların ilişkileri, dördüncü bölümünde ise Cumhuriyet döneminde Türkiye ve Almanya ile kurulan ilişkiler anlatılmaktadır. Her bölüm kendi içinde alt başlıklar ile açıklanmıştır. Aynı zamanda her bölüm sonunda, bölümle alakalı bir sonuç kısmı bulunmaktadır. Böylece yazar, ilişkileri genel olarak değerlendirmekten ziyade dönemselsel olarak ele almış ve toplu bir çıkarımdan uzak durmuştur.

---

* Bilim Uzmanı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, zy.yilmaz99@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0027-6210.

Yılmaz, Z. (2023). Atatürk ve Almanya. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (11), 353-356.

Osmanlı-Almanya ilişkileri hakkında yapılan bilgilendirmelerin, ilk dönemlere kadar uzanması, okuyucuya geniş bir perspektif sunmaktadır. Kitabın odaklandığı 1914-1938 yılları haricinde 1453, 1861 gibi çok daha eski tarihlere dayanana ittifak ilişkilerine dair bilgiler, kitap içerisinde özet olarak yer almaktadır. Devamında ilişkilerin askerî, siyasi ve ekonomik açıdan çok boyutlu olarak aktarılması, artan bağlara dikkat çekmesi önem teşkil etmektedir.

Osmanlı-Almanya ilişkilerinin yoğunlaşmaya başladığı 1910'lu yıllarda gerek siyasi gerekse askerî olarak Almanya'dan çok daha kuvvetli devletlerin olduğu bilinmektedir. Ancak Osmanlı Devleti'nin, neden bu devletlerle değil de Almanya ile ittifak içerisinde olduğu, diğer devletlerin emperyalist politikaları çerçevesinde açıklanmıştır. Bu açıklama, dönem içerisindeki uluslararası şartları açıklaması ve Osmanlı Devleti'nin Almanya ile ittifakının uluslararası nedenlerini belirtmesi bakımından önem arz etmektedir. İlişkilerin yoğunlaştığı dönemde Mustafa Kemal ile ön plandaki Alman askerlerinden olan General Von Der Goltz'un ilk temaslarından bahsedilerek, Osmanlı Devleti askerî eğitim sistemi üzerindeki Alman payı detaylı olarak açıklanmıştır.

Asıl ittifak süreci olan Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Osmanlı Devleti'nin yaşamış olduğu Balkan Savaşları'ndaki Alman askerî desteği hakkında bilgilendirme yapan yazar, bu sayede Osmanlı-Almanya arasında Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanacak olan ittifak ilişkilerine de zemin hazırlamıştır.

Bundan sonra, Atatürk'ün Almanlarla olan ilişkilerinde önemli bir yer tutan Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale Cephesi kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Savaş dönemi içerisinde Alman generallerin Osmanlı Devleti içerisinde etkin oluğu, Mustafa Kemal'in karakteristik yapısı gereği ön plana çıkışı, Alman generaller ve Almanya devleti ile kurduğu temaslar detaylandırılmıştır. Alt başlıklarda özellikle Alman generallerin Mustafa Kemal ile olan ilişkilerine önem verilmiştir. Bunun yanı sıra hem Mustafa Kemal'in hem de diğer Osmanlı askerlerinin Alman komutanlarla yaşadığı ikili ilişkiler, hatıratlar üzerinden okuyucuya aktarılmıştır. Söz konusu bu bilgilendirmeler, Alman Devleti'nin Osmanlı Devleti üzerindeki belirli alt planlarını açıklaması ve genç Osmanlı generallerinin, özellikle de Mustafa Kemal'in milliyetçilik ideolojisi ile Osmanlı Devleti üzerindeki Alman otoritesine bakış açılarını belirtmesi bakımından önem taşımaktadır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'na dair bilgilendirmeler,

Yılmaz, Z. (2023). Atatürk ve Almanya. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (11), 353-356.

Atatürk'ün karakteristik yapısı ve Alman politikaları yanında Alman askerlerinin Osmanlı Devleti üzerindeki etkisi hakkında düşüncelerini belirtmektedir.

Birinci Dünya Savaşı içerisinde Osmanlı Devleti üzerindeki Alman etkisinin yalnızca askerî alan içerisindeki emir komuta zinciri değil; savaş yıllarındaki askerî eğitim, havacılık ve sağlık alanlarında da etkili olduğu bilinmektedir. Söz konusu bu durumun Osmanlı Devleti'ne kazandırılan yeniliklerin yanında, Alman etkisinin devlet üzerinde iyice hissettirilmesinin de bu bölümde vurgusu ön plana çıkartılmıştır. Bu bilgiler, Alman askerlerin o süreçte kaleme aldıkları raporlar yahut Türk askerlerinin hatıratları üzerinden okuyucuya aktarılmıştır. Söz konusu kaynakların birincil nitelikte olması, eserin kalitesini artırması bakımından önem taşımaktadır.

Kitabın odaklandığı bir diğer temel alan Cumhuriyetin ilanı ile Atatürk ve Almanya Devleti ilişkilerinin liderlerin bakış açıları üzerinden açıklanmış olmasıdır. Bu döneme başlamadan önce de alt başlık hâlinde Millî Mücadele ve Almanya'nın bu mücadeleye olan bakış açısı Alman gazete manşetleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu gazete haberleri, ikili ilişkilerde, gayri resmî ancak dostluk çerçevesinde bir geçiş yapılacağına göstergesidir. Cumhuriyet devri ikili ilişkilerin başlangıçları ve açılan elçiliklerle güven mektupları hakkında bilgilendirmeler yapan yazar, dönem içerisinde İsveç elçilerinin Türkiye-Almanya ilişkilerinin başlangıç sürecine dair çalışmalarından bahsetmiştir.

Daha sonra kurulan siyasi ve ekonomik ilişkiler kapsamında artan bağlar açıklanmış ve Almanya'nın, daha önce de olduğu gibi Türk ordusu üzerindeki katkısı üzerinde durulmuştur. Cumhuriyet döneminde kara ve deniz askerî sahalarındaki Türk-Alman ittifak ilişkileri detaylandırılmıştır. Ancak Türk hava savunması açısından önem teşkil eden ve Türkiye Almanya ortaklığında Türkiye'de kurulan Tayyare ve Motor Türk Anonim Şirketi (TOMTAŞ) hakkındaki kitap içerisinde detaylı bilgilendirme yapılmamıştır. Kurulmasından kısa bir süre sonra birçok sebepten dolayı kapandığı için yazarın üzerinde durmadığı bu ittifak hakkındaki bilgi eksikliği, nitelikli eserde bir boşluk oluşturmuştur. Zira bu faaliyet, Türk Havacılık Sanayisinde önemli bir girişim ve dönem Türk ekonomisi için önemli bir yatırımdır.

Askerî ilişkilerin yanı sıra Türkiye-Almanya arasındaki ekonomik ilişkiler, ithalat-ihracat süreci üzerinden değerlendirilmiştir. Almanya'nın

Yılmaz, Z. (2023). Atatürk ve Almanya. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (11), 353-356.

dış ticaret oranları ve 1929 kriziyle ortaya çıkan Kliring Sistemiyle dış ticarete ortaya çıkan Alman bağımlılığı, rakamlar ve oranlarla somutlaştırılmıştır. Bunun yanında yaklaşan İkinci Dünya Savaşı tehlikesi ve krom satışı yanında Almanya'ya olan ekonomik bağılılığı azaltmak adına atılan adımlar ve imzalanan siyasi anlaşmalar hakkında bilgi verilmiştir.

Bu bilgiler, Türk-Alman ilişkilerinin dalgalı seyrini açıklaması bakımından değer taşımaktadır. Türkiye-Almanya ilişkilerindeki dostane ilişkiler yanında hissedilen güvensizlik unsuru da ortaya çıkar.

Dördüncü bölümde en çok önem verilen konu, Almanya'dan uzaklaşan bilim adamlarının Türkiye'ye gelişi ve Türkiye'de gösterdikleri eğitim faaliyetleri çalışma süre ve süreçleridir. Bu süreçte Alman bilim adamları ile açılan Ziraat Enstitüsü, Devlet Konservatuarı, dil çalışmaları ve kurulan çeşitli enstitülerle Alman bilim adamlarının Türk çağdaş eğitimine verdiği katkılar detaylı bir şekilde izah edilmiştir.

Kurulan dostluk ilişkileri yanında Türkiye Cumhuriyeti içerisinde yapılan Alman propagandaları, özellikle İkinci Dünya Savaşı'na giderken revizyonist Alman politikaları olarak bilinen ve Lebensraum (Yaşam Alanı) politikası olarak bilinen Alman yayılmacılığı açıklanmıştır. Revizyonist Alman politikası karşısında Türkiye'nin takip ettiği yol haritası verilmiştir.

Kitabın son kısmında, Alman basını ve Hitler gibi önemli liderlerin Atatürk ve devrimleri ile Türkiye üzerindeki olumlu düşünceleri, Alman liderler gözünden Türkiye Cumhuriyeti ve Türkiye-Almanya ilişkileri anlatılır.

Kitapta, Mustafa Kemal'in sağlığı ve ölümü sonrasında hakkında yazılmış Almanca kitaplar da sunulur. Bu detay, okuyuculara Almanya gözünden Mustafa Kemal Atatürk'ü açıklayan eserlerin daha ulaşılabilir bir hâle gelmesini sağlamakta ve kitaba önemli bir kaynakça niteliği de kazandırmaktadır. Yazar, eseri sonlandırmadan Türkiye-Almanya ilişkilerinde Atatürk sonrası hakkında da bilgi vermiştir.